

Sygn. akt I UK 119/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 listopada 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania W. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 listopada 2010 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 listopada 2009 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 19 listopada 2009 r. zmienił zaskarżony apelacją wnioskodawcy W. J. wyrok Sądu Okręgowego – Wydziału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 9 czerwca 2009 r. i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 9 grudnia 2008 r. odmawiającą wnioskodawcy umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z tego funduszu oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z jego działalnością za okres od listopada 1999 r. do kwietnia 2004 r. w kwocie 16.480,74 zł, w ten sposób, że umorzył wnioskodawcy wymienione należności.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawca, ur. 22 czerwca 1952 r., na mocy wyroku Sądu Rejonowego z dnia 16 listopada 1999 r., III RC .../99 zobowiązany był do zapłaty alimentów na rzecz małoletniego syna – A. K. w kwocie 300 zł miesięcznie. Świadczenia te pokrywał Zakład Ubezpieczeń Społecznych ze środków funduszu alimentacyjnego, skutkiem czego wnioskodawca stał się dłużnikiem tego funduszu na łączną kwotę 16.480,74 zł. Wnioskodawca prowadzi wspólne gospodarstwo domowe z żoną i trójką dzieci, pokrywa wspólnie koszty utrzymania mieszkania spółdzielczego o pow. 41,32 m². Czynnosc za mieszkanie wynosi 309,01 zł, a opłaty za energię elektryczną i gaz około 119,76 zł miesięcznie. Dodatkowo wnioskodawca płaci miesięcznie alimenty w wysokości 429,62 zł. Żona wnioskodawcy otrzymuje wynagrodzenie w wysokości 2.189,87 zł miesięcznie, a pełnoletnie córki podejmują prace dorywcze. Wnioskodawca otrzymuje emeryturę w wysokości 876,67 zł, która po potrąceniu należnych alimentów jest mu wypłacana w kwocie 318,15 zł. Ponadto jest właścicielem samochodu marki Peugeot 205 (rok produkcji 1990), a także nieruchomości położonej w C. o pow. 1,4857 ha. Syn wnioskodawcy A. J. jest osobą niepełnosprawną o ustalonym znacznym stopniu niepełnosprawności (autyzm), w związku z czym decyzją z dnia 13 marca 2007 r. został mu przyznany zasiłek pielęgnacyjny z tytułu niepełnosprawności w kwocie 153 zł. Decyzją z dnia 9 grudnia 2008 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu w kwocie 16 480,74 zł.

Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji, uznając, że jego sytuacja zdrowotna i rodzinna nie uzasadnia umorzenia zaległych należności na podstawie art. 68 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. nr 139, poz. 992 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o świadczeniach rodzinnych). Wnioskodawca prowadzi gospodarstwo domowe wraz z żoną, mają stałe dochody. Wnioskodawca posiada też konkretny majątek w postaci ruchomości (np. samochód, telewizor, lodówka) oraz nieruchomości (spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego i prawo własności nieruchomości położonej w C.). Mimo opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem, przy uwzględnieniu majątku wnioskodawcy oraz jego sytuacji rodzinnej, jak również jego wieku, kwalifikacji zawodowych oraz rokowań zdrowotnych nie można twierdzić, że nie ma on środków na pokrycie zaległych należności alimentacyjnych, ani że nie będzie w stanie spłacać tych należności również w przyszłości bez narażania siebie i swojej rodziny na brak możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych. W ocenie Sądu pierwszej instancji, wnioskodawca może wydzierżawić bądź sprzedać posiadaną nieruchomość, podjąć dodatkową pracę. Również jego pełnoletnie córki mogą pracować. Dlatego nie jest celowe ani zasadne umorzenie ciążących na wnioskodawcy zaległości względem funduszu alimentacyjnego w likwidacji.

Po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy, Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sadu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, uznając, że ze względu na stan rodzinny i majątkowy wnioskodawcy w sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek, o którym mowa w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, umożliwiający umorzenie zaległości alimentacyjnych. Stan zdrowia syna wnioskodawcy (niepełnosprawność w stopniu znacznym) wymaga sprawowania ciągłej opieki i uniemożliwia wnioskodawcy podjęcie dodatkowego zatrudnienia. Wnioskodawca pobiera wcześniejszą emeryturę, z której po potrąceniach zostaje mu 300 zł. Pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z żoną, która osiąga miesięczny dochód w wysokości 2.189,87 zł. Na utrzymaniu małżonków pozostaje niepełnosprawny syn, który pobiera rentę socjalną i zasiłek pielęgnacyjny oraz dwie córki tylko dorywczo pracujące. Osiągany przez małżonków dochód musi starczyć także na regulacje płatności związanych z

mieszkaniami. Dlatego Sąd Apelacyjny uznał, że wnioskodawca nie jest w stanie ani aktualnie, ani w przyszłości spłacać rat zadłużenia alimentacyjnego. Działka w C. należy do wnioskodawcy jedynie w części (współwłasność z siostrą i bratem), a poza tym trudno wymagać od wnioskodawcy, aby wyzbywał się „jedynego nikłego majątku stanowiącego jakiekolwiek zabezpieczenie nie tyle dla niego, co dla autystycznego dziecka, nad którym sprawowanie opieki uniemożliwia podjęcie pracy i co za tym idzie spłacenie zaległości”.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych przez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że szczególnie uzasadniony przypadek związany z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów, zachodzi także wtedy, gdy w gospodarstwie domowym zobowiązanego nie zaistniał żaden nieprzewidziany losowy wypadek lub nagła choroba, a sytuacja zdrowotna i rodzinna jest stabilna, a zobowiązany i niektórzy członkowie jego rodziny z przyczyn zależnych od nich nie podejmują zatrudnienia. Ponadto rodzina zobowiązanego posiada dochód umożliwiający utrzymanie nawet po podjęciu spłaty zadłużenia w ratach, a zobowiązany jest także właścicielem majątku nieruchomości.

Okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest potrzeba wykładni art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych wywołującego rozbieżności w orzecznictwie sądów, ponieważ w analogicznym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 29 września 2009 r., oddalił apelację tego samego wnioskodawcy w sprawie o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego wypłaconych na rzecz innego dziecka wnioskodawcy.

W ocenie skarżącego, „szczególny przypadek” z art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych należy interpretować jako przypadek wyjątkowy, nieprzewidziany, losowy i nagły, a ponadto „bardzo trudny do rozwiązania, dotyczący bardzo poważnych spraw” oraz „odbiegający od reguł, naruszający regularny tok spraw”. Tak rozumiany szczególny przypadek związany z sytuacją zdrowotną lub rodzinną nie zachodzi w sprawie wnioskodawcy. Jego sytuacja finansowa jest stabilna. Ponadto w innym wyroku z dnia 29 września 2009 r., Sąd Apelacyjny uznał, że brak jest jakichkolwiek przeszkód, aby wnioskodawca podjął

zatrudnienie w sytuacji, gdy jego niepełnosprawny syn uczęszcza codziennie do szkoły, gdzie przebywa około 10 godzin. Pracować i partycypować w utrzymaniu rodziny mogłyby dorosłe córki wnioskodawcy. Dochód rodziny i jej stałe wydatki uzasadniają twierdzenie, że spłata zadłużenia w ratach nie obciążałaby budżetu w sposób zagrażający egzystencji rodziny wnioskodawcy. Także jego majątek nieruchomy powinien przynosić okresowe dochody związane z uprawianiem lub dzierżawą gruntów lub dochód jednorazowy z ich sprzedaży. Zdaniem skarżącego, wykładnia art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych nie może abstrahować od konieczności uwzględnienia interesu społecznego, podczas gdy wykładnia dokonana przez Sąd Apelacyjny uwzględnia tylko interes indywidualny wnioskodawcy.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i jego zmianę przez oddalenie apelacji, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona. Wykładnia możliwości skorzystania z umorzenia należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego w przypadkach szczególnie uzasadnionych związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów (art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych), dotyczy nadzwyczajnego zwolnienia zobowiązanego z długu alimentacyjnego, co następuje kosztem uszczuplenia środków funduszu ubezpieczeń społecznych, i już z tej przyczyny powinna być ścisła, a nie rozszerzająca. Wprawdzie, co do zasady uznanie za szczególnie uzasadniony przypadek związany z nadzwyczajną sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego poddaje się suwerennej weryfikacji przez sądy ubezpieczeń społecznych, jednakże dokonana ocena nie może być dowolna lub nadmiernie poszerzająca możliwości korzystania z umorzenia należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego kosztem stron lub innych uczestników systemu ubezpieczeń społecznych oraz uszczuplenia środków funduszu ubezpieczeń społecznych. Dlatego za przypadki szczególnie uzasadnione związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, które umożliwiają poddane kontroli

sądowej umorzenie należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego należy uznać niezależne od zobowiązanego alimentacyjnie sytuacji losowe lub nadzwyczajne, które sprawiają, że nie jest on w stanie na bieżąco ani w dającej się przewidzieć perspektywie regulować obarczających go zaległości alimentacyjnych bez uszczerbku dla jego zdrowia lub zdrowia oraz naruszenia innych istotnych dóbr najbliższych członków jego rodziny.

Przenosząc powyższe uwagi na grunt rozpoznawanej sprawy, w której organ ubezpieczeń społecznych wskazywał, że przy uwzględnieniu wieku i zachowanej sprawności zdrowotno-zawodowej zobowiązany alimentacyjnie, który posiada konkretny majątek ruchomy i nieruchomy (w tym spółdzielcze prawo do lokalu oraz udział we współwłasności nieużytkowanych gruntów rolnych), Sąd drugiej instancji bezpodstawnie i bezzasadnie uznał, że opisana sytuacja wyczerpuje przesłankę szczególnie uzasadnionego przypadku związanego z sytuacją zdrowotną lub rodziną zobowiązanego. Taka nieuprawniona wykładnia została dokonana z pominięciem istotnych okoliczności sprawy, a między innymi tego, że zobowiązany alimentacyjnie korzysta już z prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad niepełnosprawnym z powodu autyzmu synem, który aktualnie pobiera rentę socjalną oraz dodatek pielęgnacyjny, a który - wedle ustaleń z innego postępowania o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego (w sprawie III AUa 1039/09, prowadzonej przez ten sam Sąd Apelacyjny) - codziennie około dziesięciu godzin uczęszcza do szkoły specjalnej. W tym czasie „wolnym” od obowiązku sprawowania opieki nad niepełnosprawnym synem wnioskodawca nie doznaje przeszkód w podjęciu starań o znalezienie dodatkowych lub innych źródeł dochodów, co chociażby odnosi się do możliwości uprawiania aktualnie nieużytkowanej prawie 1,5 ha działki rolnej, której jest współwłaścicielem. Oznacza to, że osoba, na której ciąży obowiązek lub zaległości alimentacyjne nie powinna być w całości zwolniona z tych zobowiązań, jeżeli ma jakiegokolwiek realne możliwości choćby częściowej lub rozłożonej w czasie spłaty długów alimentacyjnych. Prowadzi to do konstatacji, że alimentacyjnie zobowiązany, który posiada realne możliwości choćby częściowej lub rozłożonej w czasie spłaty długów alimentacyjnych nie powinien być premiowany umorzeniem należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu biernej postawy lub

bezzasadnego oczekiwania, że jego długi alimentacyjne zostaną umorzone kosztem stron lub innych uczestników systemu ubezpieczeń społecznych z uszczupleniem funduszy tego systemu. Powyższe wymaga ponownego rozeznania sprawy przez Sąd drugiej instancji także dlatego, aby w tym samym Sądzie Apelacyjnym w różnych sprawach o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego na dzieci tego samego zobowiązanego alimentacyjnie nie funkcjonowały w obrocie judykacyjnym diametralnie przeciwstawne (rozbieżne) orzeczenia o umorzeniu bądź braku podstaw do umorzenia tej samej osobie (wnioskodawcy) należności alimentacyjnych zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego. Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.